

Josip Broz Tito u slovenskoj historiografiji

Slovenska historiografija je u razdoblju između 1945. i 1982. godine obavila prilično opsežan rad na istraživanju životnoga puta Josipa Broza Tita, naročito onih perioda njegova života, u kojima je više vezan sa Slovenijom. Godinama se prikupljala historijska građa, dokumentacija i memoari i to prilično uspješno, ali treba reći da se to ponekad radilo kampanjski i bez pravog sistema.

Kao prvi element naveo bih rad historičara u njihovu suradivanju pri obilježavanju mnogih značajnih mjesta Titova boravka i rada u Sloveniji, da navedemo kao primjer spomen-izložbu u biskupskom zamku Goričane kod Medvoda, u kojem je Tito 1934. godine prisustvovao slovenskoj partijskoj konferenciji, spomen-izložbu u Trebčah kod Podsrede u kući Ane Kolar, Titove tetke, gdje je Tito proveo dio svoga ilegalnog života i gdje je organizirao nekoliko sastanaka sa svojim suradnicima, spomen-muzej u Šmiglovoj zidanici kod Prebolda u Savinjskoj dolini, gdje je Tito 1938. godine prisustvovao prvoj konferenciji KPS, spomen-obilježje u planinarskoj kući na Lisci kod Sevnice, gdje je Tito sazvao 1938. godine prvi sastanak privremenog rukovodstva KPJ u zemlji, pa se tamo sastao i CK KPJ 1939. godine, spomen-muzej u nekadašnjoj kožari Tomaža Godca u Bohinjskoj Bistrici, gdje je Tito 1939. godine konstituirao CK KPJ. Zajedno s tim obilježavanjem bili su napisani i neki historijski radovi, u seriji »Spomenici radničkoga revolucionarnog pokreta i narodnooslobodilačkog rata« (ČZDO Komunist u Ljubljani) objavljena je manja monografija Ivana Križnara u vezi s Titovim boravcima u Trebčah kod Podsrede; više je autora napisalo brošuru o Prvoj konferenciji KPS u Šmiglovoj zidanici, Janko Liška je u toj brošuri, zajedno s Emilom Lajhom, razradio širi historijski tekst o značajnijim historijskim događajima u Savinjskoj regiji, koji su vezani za historijat Titova rada. U katalogu za muzej Tomaža Godca u Bohinjskoj Bistrici France Filipič napisao je opsežniji tekst o konstituiranju CK KPJ u toj kući, u ožujku 1939. godine; isti je autor napisao i manju studiju u prigodnoj brošuri o Titovu boravku 1938. i 1939. godine u planinarskom domu na Lisci, da nabrojim samo neke najznačajnije publikacije. S tim u vezi potrebno je spomenuti još brošuru »Goričane« (edicija Kulturni i naravni spomeniki Slovenije, založba Obzorja u Mariboru) sa opsežnijim zapisom Ljudmile Osjak o spomen-sobi pokrajinske konferencije KPJ za Sloveniju. Kad je bila u ožujku 1979. godine u Bohinjskoj Bistrici svečana proslava 40. godišnjice konstituiranja CK KPJ, ČZDO Komunist u Ljubljani objavio je reprezentativnu ediciju o tom konstituiranju sa opsežnijom uvodnom studijom Franceta Filipiča »Prije četrdeset godina«. U vezi s obilježavanjem značajnijih mjesta Titova boravka i rada u Sloveniji, možemo između mnogih prigodnih tekstova izdvojiti serozno napisani zapis dra Miro-

slava Striplovska »Josip Broz Tito na III. konferenciji KPS u Vinjah« (Domžalski općinski glasnik, 18. svibnja 1977).

Teoretski prilozi slovenskog izdanja časopisa »Komunist« donijeli su u intenzivnoj suradnji sa slovenskim historičarima, naročito u sedamdesetim godinama, bogatu memoarsku pa i značajniju istraživačku građu, interesantnu za kompleksno shvaćanje nekih historijskih procesa, vezanih za radnički pokret i posebno za rad Josipa Broza Tita u Sloveniji. U toj evidenciji nikako ne smijemo zaboraviti bogatstvo građe za historiografiju u izlaganjima televizijskog ciklusa »Tih naših pedeset godina« Radio-televizije Ljubljana, koji je bio pripremljen pod rukovodstvom dra Metoda Mikuža; vrlo interesantni tekstovi toga ciklusa sadrže mnogo detalja o susretima aktera revolucije u Sloveniji s Josipom Brozom Titom, a za historiografiju su značajne i neke produbljene analize historijskih zbivanja u našoj nedavnoj prošlosti.

Kao drugi element svoga izlaganja naveo bih nekoliko kolektivnih radova na izdavanju historijske građe i dokumenata iz narodnooslobodilačkog rata i revolucije u Sloveniji, koji sadrže rad i utjecaje Josipa Broza Tita.

U Institutu za historiju radničkog pokreta u Ljubljani već je 1963. godine izišao opsežan zbornik pod naslovom »Jesen 1942.« s podnaslovom »Korespondencija Edvarda Kardelja i Borisa Kidriča« sa interesantnim predgovorom, razmišljanjima o tom vremenu, koja su napisali Lidija Šentjurs i France Kimovec. Redakcijski je odbor, koji su sačinjavali dr Tone Ferenc, Dare Jeršek, Rozalija Lukman i Miroslav Luštek, izborom korespondencije dvaju istaknutih organizatora narodnooslobodilačkog pokreta u Sloveniji omogućio uvid u funkcioniranje izvanredno u detaljima precizno organiziranog mehanizma narodnooslobodilačkog pokreta u Sloveniji s jednom njegovom specifičnošću da se u najtežim prilikama, kad su neke veze s Titom i Vrhovnim štabom bile izvanredno otežane, pridržavalo pravila, da se sve najznačajnije odluke u Sloveniji donose kolektivno i da se za njih uvijek zatraži Titova suglasnost; tako se — kako pokazuje korespondencija u ediciji »Jesen 1942.« — u Sloveniji neprekidno osjećao utjecaj Titovih strateških i taktičkih koncepata vođenja narodnooslobodilačkog rata. U toj je korespondenciji uočljiv i intimniji, ljudski kontakt Josipa Broza Tita, naročito sa Edvardom Kardeljem pa i Borisom Kidričem, i dobro poznavanje prilika u Sloveniji, koje je Tito stekao još u predratno vrijeme.

Uloga Josipa Broza Tita u vođenju narodnooslobodilačkog rata u Sloveniji uočljiva je i u zbornicima dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda i narodnosti u tomu VI, izdanje Vojnoistorijskog instituta u Beogradu, u kojem je objavljeno 19 knjiga, a suradnici u tomu VI bili su članovi grupe Vojnoistorijskog instituta u Ljubljani i suradnici Instituta za historiju radničkog pokreta u Ljubljani.

Isto je tako značajno za upoznavanje Titove uloge u političkom razvoju narodne revolucije u Sloveniji 1941—1945. izdanje pet zbornika »Dokumenata narodne revolucije«, u izdanju Instituta za historiju radničkog pokreta u Ljubljani, koji su objavljeni između 1962. i 1978, pa bi

trebalo da se njihovo izdavanje nastavi, jer su tek došli do prve polovice 1942. godine.

Možda bi još trebalo upozoriti na surađivanje slovenskih historičara pri priređivanju Titovih Sabranih djela, od kojih je u naučnoj pripremi Instituta za savremenu istoriju u Beogradu izašlo i na slovenskom prijevodu (ČZDO Komunist, TOZD Komunist, Ljubljana, i Založba Borec, Ljubljana) već deset knjiga.

Slovenski su historičari u svojim istraživanjima Titova životnog puta i njegova rada više zahvaćali razdoblja njegova života do 1941. godine i isto tako razdoblje njegova djelovanja u narodnooslobodilačkom ratu, a manje su se prihvaćali Titova života poslije završetka drugoga svjetskog rata — iako su i za to razdoblje postojale neke značajne ocjene i analize Titova stvaralaštva. Možda bismo tu spomenuli slovenskog pisca iz Amerike (SAD) Louisa Adamiča, koji je u svojoj knjizi »Orao i korijeni« (1952), kako kaže Stanislava Koprivica-Oštrič — bio Titov prvi biograf. Ali sva razdoblja Titova života zahvatili su radovi Edvarda Kardelja, čovjeka koji je u isto vrijeme i historičar i istaknuti politički praktičar. U prvom njegovu radu s naslovom »Posle dvadeset i pet godina« (Ljubljana, Cankarjeva založba, 1959) dan je historijski okvir obnove partije u Sloveniji u prvim godinama poslije proklamiranja šestojanuarske diktature; analizom rada partije u to vrijeme u Sloveniji uočljiv je lik Josipa Broza Tita u prvim kontaktima sa slovenskim partijskim aktivom, osobito s Edvardom Kardeljem i Borisom Kidričom, Ivanom Mačkom i Sergejem Kraigherom. Edvard Kardelj se više puta pokazao i kao politički historičar-praktičar; dokaz je za tu tvrdnju njegov sjajan rad (Sperans) »Razvoj slovenskog nacionalnog pitanja« iz 1939. godine (i poslijeratna izdanja toga djela sa studioznim predgovorom). Kad je Edvard Kardelj, 28. prosinca 1967. godine, na svečanoj sjednici OK SKJ u počast tridesetogodišnjice Titova dolaska na čelo partije održao svoj govor, koji je objavljen pod naslovom »Tito i Komunistička partija Jugoslavije« svoj je stvaralački pristup historičara obilježio i ovim riječima: »Nisam govorio o kronologiji Titova života i njegove borbe, čak ni o posebnim Titovim osobinama, iako su jedan od bitnih izvora njegove stvaralačke snage i njegove uloge u revolucionarnom radničkom pokretu jugoslavenskih naroda. Nisam govorio čak ni o mnogim drugim stvarima bogatoga i burnog Titova života, koje bi mogle tek sve zajedno objasniti, kako je mogao da postane vodeća ličnost naše revolucije. Želio sam samo govoriti o Titu kao o revolucionarnom stvaraocu. Na svakom je koraku naše revolucije, naime, prisutan Titov doprinos i u svakom od epohalnih rezultata tridesetogodišnje borbe partije odražava se snaga njene politike i akcije, to znači politike, u uobličavanju koje je imao Tito u razdoblju više od trideset godina neprekidnu vodeću ulogu.« Tim riječima je Edvard Kardelj svakako definirao svoj pristup historičara u prikazu Titova tridesetogodišnjeg rada kao vodeće ličnosti u KPJ.

Isti je pristup u još jednom vrlo poznatom Kardeljevom studijskom elaboratu o ličnosti Josipa Broza Tita, u njegovoj studiji »Politička i vojna strategija narodnooslobodilačkog ustanka i socijalističke revolucije u Jugoslaviji i Titova stvaralačka uloga u njenom koncipiranju i realizovanju« (Narodna armija, 1977).

Naposljetku treba kazati i to da historiografija ne može mimoilaziti uspomene Edvarda Kardelja, koje je napisao u posljednjim godinama svoga života, a objavljene su pod naslovom »Borba za priznanje i nezavisnost nove Jugoslavije 1944—1957« (Državna založba Slovenije, Radnička štampa, Beograd 1980).

Prvi značajni rad, povezan direktno s istraživanjem Titova života, u Sloveniji je napisala Alenka Nedog. U drugom dijelu knjige dra Pere Damjanovića »Tito na čelu Partije«, koja je izašla u Ljubljani 1968. godine, objavljen je i elaborat Alenke Nedog »Tito u Sloveniji«, kronološki prikaz Titove djelatnosti pri rješavanju problema u radu partije u Sloveniji u razdoblju između 1934. i 1941. godine, a dan je i osvrt na ranije godine Titova boravka u Sloveniji. Mnoštvo podataka o Titu u Sloveniji nalazi se i u jednom drugom radu Alenke Nedog, u njezinoj monografiji Toneta Tomšiča (Založba Borec, Ljubljana 1969. i 1980) i u njezinoj monografiji »Narodnofrontovski pokret u Sloveniji između 1935. i 1941.« (1978, Založba Borec u Ljubljani).

Godine 1981. objavila je Založba Borec u Ljubljani dvije knjige Franceta Filipiča pod zajedničkim naslovom »Poglavlja iz revolucionarne borbe jugoslavenskih komunista 1919—1939«, u kojima su sabrane 22 studije, djelomično već objavljivane u različitim publikacijama. Podaci o Josipu Brozu Titu nalaze se već u prvoj knjizi, u studiji »KPJ u Sloveniji za vrijeme VIII konferencije zagrebačkih komunista«, a u drugoj knjizi mnogo je podataka o životu i radu Josipa Broza Tita u studijama »Politički osuđenici u mariborskoj kaznionici do 1941. godine«, zatim u studiji »Tito u mariborskoj kaznionici i vrijeme obnove KPJ u Sloveniji«, pa i u studijama »Formiranje vodstva KPJ u zemlji, u svibnju 1938. na Liscu«, »Titova pomoć razvoju KPJ u Sloveniji 1934—1938.« i »Konstituiranje CK KPJ, u ožujku 1939. u Bohinju«, a mnogo je podataka o Titovim vezama sa slovenskim komunistima u tridesetim godinamaadržano i u studiji »Čehoslovačka kriza 1938. i Slovenci«, i u studiji »Partijska organizacija u Sloveniji u razdoblju Osnivačkog kongresa KPS«, koja je već dio monografije o Komunističkoj partiji između dva rata u Sloveniji.

Dr Janko Prunk objavio je u »Teoriji i praksi« (7—8, 1977, Ljubljana) studiju »KPS i akcijsko jedinstvo slovenskih radnika i Titova uloga u njegovu stvaranju«, a dr France Kresal u časopisu »Delavska enotnost« (od 28. svibnja 1977. do 2. srpnja 1977) seriju članaka pod naslovom »Tito, partija i sindikati« o Titovoj ulozi u partijskoj politici sindikalnog pokreta pri stvaranju akcijskog jedinstva u tridesetim godinama. Isto je tako dr France Kresal objavio u »Delavskoj enotnosti« (od 9. srpnja do 30. srpnja 1977) seriju članaka za četrdesetu godišnjicu Osnivačkog kongresa KPH.

U reviji »Borec« u Ljubljani je (lipanj—srpanj 1981) Zdravko Klanjšček objavio studiju »Narodnooslobodilački rat u Sloveniji, ostvarenje Titove strategije na slovenskom teritoriju«. Isti je autor u Vojnoistorijskom glasniku (br. 2—3, 1977, Beograd) objavio studiju »Tito i narodnooslobodilački rat 1941—1945«.

Više radova o Josipu Brozu Titu objavio je dr Dušan Biber: »Tajni arhiv Josipa Broza«, Vjesnik u srijedu, 1972, broj 1047, »Britanci o

Titu i revoluciji«, Zgodovinski časopis XXXI, 1977, broj 4, Ljubljana, »Tito — Churchill, strogo tajno«, »Globus«, Zagreb 1981 — korespondencija od 28. svibnja 1943. do 21. svibnja 1945.

Svakako moramo ubrojiti u radove slovenskih historičara o ulozi Josipa Broza Tita u NOB »Pregled istorije NOB u Sloveniji« dra Metoda Mikuža, pet knjiga (1960, 1961, 1973, 1973, 1973, Cankarjeva založba u Ljubljani) i »Narodnooslobodilački rat u Sloveniji 1941—1945«, grupe autora i odgovornog urednika Zdravka Klanjščka (izdanje Vojnoistorijskog instituta JNA i Instituta za historiju radničkog pokreta u Ljubljani, Ljubljana 1976). ČZP Komunist u Ljubljani štampao je 1977. godine »Zbornik o četrdesetogodišnjici Osnivačkog kongresa KPS« sa studijama, u kojim je mnogo podataka i o radu Josipa Broza Tita u Sloveniji (dr Miro Stiploviček, dr France Kresal, France Filipič, Alenka Nedog i ostali). Za historiografiju je interesantan politički izvještaj CK KPS, tadašnjeg sekretara CK KPS Mihe Marinka na Drugom kongresu KPS, u studenome 1948. godine.

Poslije drugoga svjetskog rata u Sloveniji je objavljeno više memoarskih radova, koji govore i o Josipu Brozu Titu, među njima: Miha Marinko »Moje uspomene« (1971), Ivan Maček Matija »Uspomene«, 1981, Aleš Bebler »Čez drn i strn« (1980), Edvard Kocbek »Slovensko poslanstvo« itd. Za historiografiju su interesantni i memoarski zapisi Josipa Vidmara »Lik maršala Tita«, memoari dra Metoda Mikuža, Franceta Lubeja, Toneta Fajfara i mnogih drugih aktera revolucije o susretima s Josipom Brozom Titom. Posebno je značajan memoarski i grafički zapis Božidara Jakca o susretima s Titom, uz ostalo i zapis s Drugog zasjedanja AVNOJ-a.

Možemo kazati da je lik Josipa Broza Tita u slovenskoj historiografiji, pa i u široj memoarskoj literaturi, jedna od centralnih komponenti prikazivanja revolucionarnih procesa, koji su zahvatili slovensko društvo u posljednjih pola stoljeća.